

УДК 378.13

КЕЙС-МЕТОД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**Швардак Маріанна Василівна**

м.Мукачеве

Стаття присвячена аналізу одного з ефективних методів ситуаційного навчання майбутніх учителів – кейс-методу. Розглядаються передумови застосування кейс-методу у системі професійної підготовки майбутніх учителів. Розкриваються сутність, ознаки та основні ідеї; визначаються переваги та недоліки при застосуванні даного методу у професійному навчанні студентів вищого навчального закладу. Здійснюється класифікація кейс-методу та наводиться орієнтовний алгоритм роботи викладача та студента над кейсом.

Ключові слова: кейс, кейс-метод, професійна підготовка, види кейсів, алгоритм роботи.

Постановка проблеми. Сучасні процеси соціально-економічного розвитку, орієнтація України на входження до європейського освітнього простору зумовлюють необхідність теоретичного осмислення та якісного оновлення системи професійної підготовки вчителя на різних етапах педагогічної освіти. Відповідно до положень «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті», законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та Концепції педагогічної освіти визначено завдання щодо підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Відтак, пріоритетним напрямом є оновлення національної системи освіти шляхом запровадження вітчизняних та зарубіжних здобутків у педагогічну теорію і практику, зокрема сучасних педагогічних технологій та інновацій, що забезпечить подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти.

У зв'язку з існуючими соціально-економічними умовами в країні особливо гостро постає проблема професійної педагогічної підготовки фахівців, здатних поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння, необхідні для творчої діяльності в професійній сфері. У системі професійної підготовки вчителя існують певні суперечності між: орієнтацією на оволодіння майбутнім учителем певною системою знань як основи його професійної підготовки та недостатньою сформованістю необхідних практичних умінь; сучасними вимогами до методичної підготовки майбутніх учителів і наявним рівнем сформованості методичної компетенції випускників педагогічних вищих навчальних закладів; наявністю у сфері освіти значної свободи у виборі методів і засобів для педагогічної творчості та відсутністю належної професійної підготовки для впровадження інноваційних технологій у професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів.

Досить актуальною в даний час є проблема впровадження методу в практику вищої професійної освіти, що зумовлено двома тенденціями: перша впливає із загальної спрямованості розвитку освіти, її орієнтації не стільки

на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навичок розумової діяльності, розвиток здібностей особистості, серед яких особлива увага приділяється здатності до навчання, зміну парадигми мислення, умінню переробляти величезні масиви інформації; друга впливає з розвитку вимог до якості фахівця, який, окрім задоволення вимог першої тенденції, повинен володіти також здатністю оптимальної поведінки в різних ситуаціях, відрізнятися системністю та ефективністю дій в умовах кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше термін «кейс-стаді» було використано на початку XX століття. Кейс-метод було вперше застосовано в навчальному процесі Гарвардської школи бізнесу в 1921 році. Саме в Гарварді було розроблено перші кейсові ситуації для навчання студентів бізнес-дисциплін.

У Західній Європі кейси почали активно використовуватися з 60-х років XX століття. Серед зарубіжних вчених, які активно працювали над питаннями використання кейсів можна назвати М.Лідере, Е.Монтера, М.Норфі. У вітчизняній практиці застосування кейсів знаходиться на початковому етапі розвитку. Проте плідно працюють у цьому напрямку спеціалісти українського Центру інновацій та розвитку, серед яких Ю.Сурмін, О.Сидоренко, В.Лобода.

Метою статті є аналіз одного з ефективних методів ситуаційного навчання майбутніх учителів – кейс-методу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі проведеного контент-аналізу ключового поняття дослідження, з'ясовано, що кейс – приклад, узятий з реальної педагогічної практики, являє собою не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дозволяє зрозуміти ситуацію.

Кейс-метод у підготовці вчителя тлумачиться як метод навчання, що використовує опис (демонстрацію) та аналіз реальних педагогічних ситуацій з метою формування у майбутнього вчителя певного досвіду вирішення проблем у професійно-педагогічній діяльності.

У процесі аналізу науково-педагогічної літератури, виявлено, що кейс-метод – інструмент, який дозволяє застосувати теоретичні знання до вирішення практичних завдань. Метод сприяє розвитку у студентів самостійного мислення, уміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити й удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення поставленої проблеми. Метод ситуаційного навчання завоює позитивне ставлення з боку студентів, забезпечуючи освоєння теоретичних положень та оволодіння практичним використанням матеріалу; впливає на професіоналізацію

студентів, сприяє їх дорослішанню, формує інтерес та позитивну мотивацію по відношенню до навчання [1].

Одночасно кейс-метод виступає і як спосіб мислення викладача, його особлива парадигма, що дозволяє по-іншому думати і діяти, оновлювати свій творчий потенціал.

Розглядаючи сутність кейс-методу, В.Я.Платов виділяє наступні його ознаки, що дозволяють відрізнити його від інших методів навчання:

- наявність моделі педагогічної системи, стан якої розглядається в деякий дискретний момент часу;
- колективне вироблення рішення;
- багатоальтернативність рішень;
- єдина мета при виробленні рішень;
- наявність системи групового оцінювання діяльності;
- наявність керованої емоційної напруги студентів [2, с.13-16].

Мета кейсів – детальний аналіз, а не оцінювання (особливо, завчасне оцінювання). Ціллю їх є не презентація специфічних «правильних шляхів», а допомога у набутті навичок аналізу.

Проведений аналіз свідчить, що ідеї кейс-методу досить прості:

1. Метод призначений для отримання знань з дисциплін, істина в яких плюралістична, тобто немає однозначної відповіді на поставлене питання, а є кілька відповідей, які можуть змагатися за ступенем істинності; завдання викладача при цьому відразу відхиляється від класичної схеми та орієнтоване на отримання не єдиної, а багатьох істин.

2. Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його вироблення, на співтворчість студента і викладача; звідси принципова відмінність кейс-методу від традиційних методів - демократія в процесі отримання знання, коли студент по суті справи рівноправний з іншими студентами і викладачем в процесі обговорення проблеми.

3. Результатом застосування методу є не тільки знання, але й навички професійної педагогічної діяльності.

4. Технологія методу полягає в наступному: за певними правилами розробляється модель конкретної ситуації, що сталася в реальному житті, і відображається той комплекс знань і практичних навичок, які студентам потрібно отримати; при цьому викладач виступає в ролі ведучого, генеруючого питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто в ролі диспетчера процесу співтворчості.

5. Результатом застосування методу є не тільки отримання знань і формування практичних навичок, але й розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття.

6. У кейс-методі долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з «сухістю», неемоційністю викладу матеріалу - емоцій, творчої конкуренції і навіть боротьби в цьому методі так багато, що добре організоване обговорення кейса нагадує театральну виставу [3 с. 109-114].

Кейс-метод не є універсальним. Ефективність методу в тому, що він достатньо легко може бути поєднаний з іншими методами навчання. Його слід використовувати не замість, а в сукупності з класичними навчальними методами, тобто кейс-метод дозволить доповнити арсенал методичних прийомів.

Слід вказати на те, що кейси дещо схожі із задачами або вправами, проте вони мають і низку принципових особливостей: допомагають студентам набутти практичних на-

вичок, учать вирішувати складні неструктуровані проблеми.

На перший погляд, задача схожа на кейс, в якому описана деяка вигадана ситуація, проте мета використання задач і кейсів в навчанні різна. Задачі забезпечують матеріал, що дає студентам можливість вивчення і застосування окремих теорій, методів і принципів. Навчання за допомогою кейсів допомагає студентам набутти різноманітних навичок. Задачі мають один розв'язок, а кейси мають багато рішень і безліч альтернативних шляхів, що приводять до нього.

Основна функція кейс-методу – учить студентів вирішувати складні проблеми, які не можливо розв'язати аналітичним способом [1].

Застосовуючи даний метод у викладацькій діяльності, ми можемо виділити ряд переваг. Серед них:

- можливість перевірити теорію на практиці;
- отримання навичок роботи у команді;
- уміння формулювати питання, аргументувати свою відповідь;
- розвиток системи цінностей, життєвих установок, своєрідного професійного світосприйняття;
- розвиток самостійного мислення;
- уміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору;
- навчитися знаходити найбільш раціональне рішення поставленої проблеми.

Проте кейс-метод, як і будь-який інший має і певні недоліки:

- недостатньо досліджений у педагогіці;
- не сприяє глибокому вивченню педагогічних проблем і завдань;
- вимагає більших затрат часу;
- потребує від викладача певного досвіду, глибоких знань у проведенні дискусії та аналізу «рейсової» ситуації;
- викладач повинен вміти відмовитися від власних суджень та упереджень.

Що ж до класифікації кейсів, то в науковій педагогічній літературі існує чимало варіацій. Ми зупинимось на класифікації, яку пропонує European Case Clearing House (ECCN) [5].

Кейси-випадки. Це дуже короткі кейси, що описують один випадок. Кейси цього типу можуть використовуватися під час лекції для демонстрації того або іншого поняття або як тема для обговорення. Їх можна швидко прочитати, і звичайно вони не вимагають від студентів спеціальної підготовки до початку занять. Кейси-випадки корисні при знайомстві з методом кейсів.

Допоміжні кейси. Основна мета такого кейса - передати інформацію. Це цікавіше, ніж традиційне читання або вивчення роздаткового матеріалу. Студенти набагато краще сприймають інформацію, представлену у вигляді кейса, ніж якби вона була в звичайному документі. Типовий допоміжний кейс може бути використаний як основа, на базі якої обговорюються інші кейси.

Кейси-вправи. Такі кейси дають студенту можливість застосувати певні прийоми і широко використовувати матеріал кейсів, коли необхідні якісний та кількісний аналіз.

Кейси-приклад. При згадуванні слова «кейс» звичайно на розум приходять саме цей тип кейсів. Студенту необхідно проаналізувати інформацію з кейса і виявити найважливіші зв'язки між різними складовими. Звичайно тут постає питання: чому все відбулося неправильно, і як цього можна було уникнути?

Комплексні кейси. Такі кейси описують ситуації, де значущі аспекти заховані у великій кількості інформації,

частина якої неістотна. Завдання студента - відділити важливі аспекти від малозначущих і не звертати на них уваги. Складність може полягати в тому, що виділені аспекти можуть бути взаємопов'язані.

Кейси-рішення. Студентам необхідно вирішити, що вони робитимуть в обставинах, що склалися, і сформулювати план дій. Для цього студенту необхідно розробити ряд обґрунтованих підходів і потренуватися у виборі підходу, який більш всього націлений на успіх [5].

Окремої уваги заслуговує алгоритм роботи викладача та студента над кейсом, який включає такі етапи:

I. Підготовчий етап. Викладач готує ситуацію, додаткові інформаційні матеріали, визначає місце заняття у системі предмету.

II. Ознайомлюючий етап.

1. Введення в ситуацію студентів. Опис ситуації. Залучення учасників до живого обговорення реальної ситуації.
2. Глосарій (з'ясування сутності ключових понять кейса).

III. Аналітичний етап.

1. Усвідомлення і формулювання проблеми на основі інтерпретації ситуації.
2. Виявлення причин виникнення даної проблеми.
3. Вироблення різних способів дії в даній ситуації (варіантів вирішення проблеми).

IV. Підсумковий етап. Вибір кращого рішення з опорою на аналіз позитивних і негативних наслідків кожного [4].

Розбираючи кейс, студенти фактично отримують на руки готове рішення, яке можна застосувати в аналогічних обставинах. Збільшення в «багажі» студента проаналізованих кейсів, відповідно, збільшує ймовірність використання готової схеми рішень до ситуації, що склалася, формує навички вирішення більш серйозних проблем. Кейс-метод вимагає підготовленості студентів, наявності у них навичок самостійної роботи; невідповідності студентів, нерозвиненості їх мотивації може призводити до поверхневого обговорення кейса.

Немає певного стандарту представлення кейсів. Як правило, кейси представляються в друкованому вигляді

або на електронних носіях, проте включення в текст фотографій, діаграм, таблиць робить його більш наочним для студентів. З друкованою інформацією або з інформацією на електронних носіях легше працювати і аналізувати її, ніж інформацію, представлену, наприклад, в аудіо-чи відео-варіантах; обмежені можливості багаторазового інтерактивного перегляду можуть призвести до спотворення первинної інформації і помилок.

Останнім часом дедалі популярнішими стають мультимедійні презентації кейсів. Можливості мультимедіа-кейсів дозволяють уникнути вищезгаданих труднощів і поєднують в собі переваги текстової інформації та інтерактивного відео зображення.

Даючи студентам завдання у формі кейсів, викладач відкриває їм значно більшу можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у викладача, а й один у одного. Такий метод формує впевненість студентів у собі, у своїх здібностях. Вони активно вчать слухати один одного і точніше висловлювати свої думки.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, треба визначити, що застосування викладачем кейс-методу з одного боку стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує кількість «пасивних» і невпевнених у собі студентів, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з другого дає можливість самому викладачеві: самовдосконалюватись, по-іншому мислити й діяти та оновлювати власний творчий потенціал.

Цілоком ймовірно найближчими роками ситуаційна методика стане домінуючою. Але вже в наш час в її розвитку спостерігається поєднання накопиченого міжнародного досвіду з національною методичною специфікою.

Перспективою для подальшого дослідження є проблема підготовки викладачів вищих навчальних закладів до використання технології кейс-методу при викладанні педагогічних дисциплін.

Література та джерела

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения / Александр Долгоруков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.vshu.ru/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Платов В.Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение: учебник / В.Я.Платов. – М.: Профиздат, 1991. – 192 с.
3. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
4. Ситуационная методика навчання: теорія і практика / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
5. ECCH the case for learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ecch.com/educators/casemethod/resources/freecasesoverview>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.

Статья посвящена анализу одного из эффективных методов ситуационного обучения будущих учителей - кейс-метода. Рассматриваются предпосылки применения кейс-метода в системе профессиональной подготовки будущих учителей. Раскрываются сущность, признаки и основные идеи; определяются преимущества и недостатки при применении данного метода в профессиональном обучении студентов высшего учебного заведения. Описывается классификация кейс-метода и приводится ориентировочный алгоритм работы преподавателя и студента над кейсом.

Ключевые слова: кейс, кейс-метод, профессиональная подготовка, виды кейсов, алгоритм работы.

The article is devoted to the analysis of one of the most effective methods of situational training of future teachers - case method. It discusses the prerequisites for the application of the case method in the system of professional training of future teachers. The essence, characteristics and main ideas have been revealed; the advantages and disadvantages have been revealed in the application of this method in the professional training of students of higher educational institutions. The classification of the case method and the approximate algorithm of work of a teacher and a student on the case have been provided.

Key words: case study, professional training, types of cases, the algorithm work.